iar acest lucru proiectează necesitatea unor studii aprofundate în domeniu, care ar oferi răspunsuri la întrebările formulate în acest articol.

BIBLIOGRAFIE

1. BAHNARU, VASILE. *Elemente de lexicologie şi lexicografie*. Chişinău: Ştiinţa, 2008.
2. BAHNARU, VASILE *Elemente de semasiologie română*. Chişinău: Ştiinţa, 2009.
3. CANARACHE, ANA. *Lexicografia de-a lungul veacurilor*, Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1970.

Webografie

https://dexonline.ro/

TERMINOLOGIA CA PARTE A CULTURII LINGVISTICE

Cosovan Olga, *dr., conf. univ.,*
UPS „Ion Creangă" din Chișinău

CZU: 81'1:001.4

Abstract

Linguistic culture implies an exploration of the linguistic communication competency, according to real circumstances and contexts, which include choosing a register and picking verbal/nonverbal codes. In educational and professional contexts, it is edified on terminological literacy — a lengthy process that takes place along the whole length of formal education, but does not stop with its end. The educational system needs to develop a basic list of all terms the students are required to learn and to be capable of using; this will help them understand the academic content they are presented with and will improve their communication skills along the same lines. There should also be in place a transdisciplinary strategy designed for approaching such terms.

Key-words: linguistic culture, communication competency, terminological literacy.

Cultura generală, pe care o acumulează orice persoană de-a lungul vieții, se manifestă deseori în procesul comunicării, mai pregnant în evaluări și concursuri specifice (a se vedea oferta de ghiduri, teste, întrebări de cultură generală pe care le afișează, de exemplu, google-ul), mai subtil în interacțiuni verbale cotidiene, când interlocutorii au relații diferite cu ceea ce este limba literară și, mai ales, cu lexicul ei. Or, cultura lingvistică nu este doar acordul articolului posesiv și al pronumelui de întărire sau utilizarea corectă a prepozițiilor. Nedumerirea în fața unității de vocabular, care este uzuală pentru unul și absolut străină pentru altul, ține de diferite domenii și aspecte, dar este impedimentul cel mai serios în manifestarea culturii lingvistice. Așa cum cultura se acumulează din ore de lectură, comunicare, studii, cultura lingvistică are în miezul ei cunoașterea unui număr suficient de cuvinte și expresii, necesare pentru interacțiune personală, educațională, profesională și publică.

Emblematic pentru acest caz este schimbul de replici din comedia *O scrisoare pierdută:*

TIPĂTESCU (terminând de citit o frază din jurnal) : „...Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om!... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghearele unui **vampir**!..." (indignat) Eu vampir, 'ai?... Caraghioz!

PRISTANDA (asemenea) : Curat caraghioz!... Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: **bampir**... ce-i aia, **bampir**?

TIPĂTESCU: Unul... unul care suge sângele poporului... Eu sug sângele poporului!...

PRISTANDA: Dumneata sugi sângele poporului!... Aoleu!

Dincolo de comedia menționată, constatăm cu regularitate că unul dintre interlocutori nu înțelege elementar cuvintele, nu știe ce sensuri li se atribuie, dar nu riscă să solicite explicații. Și mai grav e că utilizează ulterior cuvintele pe care nu le înțelege adecvat, fără să se documenteze asupra sensului lor. Vom lăsa la o parte, în acest articol, situațiile de utilizare inadecvată a cuvintelor neologice și uzuale. S-au scris suficiente studii, tratate, dicționare de dificultăți și de

paronime, s-au difuzat emisiuni de cultivare a limbii și s-au realizat cursuri de cultură a comunicării, rămâne ca destinatarii lor să demonstreze că acestea le-au fost utile.

Problema pe care o abordăm aici este necesitatea de a cunoaște și de a utiliza adecvat terminologia științifică. Pentru că, la ora actuală, majoritatea vorbitorilor au cel puțin studii medii incomplete, o anumită activitate de muncă și preferințe gen hobby-uri, care de asemenea antrenează o serie de termeni, e firesc să se regăsească în vocabularul lor zeci /sute de lexeme terminologice. Întru completarea setului de termeni pe care îi utilizează coerent vorbitorul contemporan vin publicațiile și emisiunile de popularizare a științei, care introduc, dar și reclamă cunoașterea unor cuvinte. Lista ideală de termeni pe care îi cunoaște și îi utilizează coerent un adult instruit, indiferent de studiile și activitatea de muncă, se adună nu numai din ceea ce a asimilat în anii de școală generală, ci și din achizițiile ulterioare. Anume prezența reală a acestor termeni în actele de comunicare este unul dintre semnele culturii lingvistice.

Relația dintre alfabetizare (ca fază inițială de cunoaștere și utilizare), competența de comunicare lingvistică și cultură lingvistică este una complexă. Alfabetizarea este, în sens larg, o platformă pe care se construiește competența și care constituie un nivel minim de cunoștințe și deprinderi necesare pentru dezvoltarea competenței. Alfabetizarea asigură acumularea unor cunoștințe declarative și procedurale [3, pp. 20-22], fără de care dezvoltarea competenței nu e decât o iluzie. În acest sens, alfabetizarea gândită și administrată sau realizată corect nu doar face funcționali termenii din varii domenii, care trec din curricula prin manuale și demersul didactic în uz, ci și creează suportul pentru asimilarea termenilor noi, în funcție de instruirea (sau instruirile) ulterioare. Ea asigură o comunicare eficientă mai ales în ceea ce ține de lexic și semantică. Vorbitorii pot comunica eficient, dacă pentru toți participanții metaforă, cromozom, acid, simbioză etc. vor avea același sens. „Competența de comunicare lingvistică este competența care îi permite unei persoane să acționeze, utilizând cu precădere mijloacele lingvistice” [1, p. 15] și se construiește, pe orizontală și pe verticală, din cunoștințe, abilități, deprinderi existențiale, capacitatea de a învăța și de a comunica în sens larg, implicând pragmatica și aspectele socioculturale. De asemenea, componentele competenței lingvistice sunt fragmentate în competențe lexicale, gramaticale, semantice, ortoepice, ortografice, fonologice. Cultura lingvistică implică valorificarea competenței de comunicare lingvistică, în corespundere cu circumstanțele și contextele reale, incluzând alegerea registrului, a codurilor verbale și nonverbale. Dovada culturi lingvistice este alegerea corectă a construirii și realizării actelor comunicative, astfel încât părțile să se înțeleagă reciproc, fără a deroga de la normele limbii. Ce termeni, câți termeni, care dintre aceștia merită o explicație coerentă în discurs, ce trebuie accentuat prin intonație – acestea sunt semnele culturii lingvistice, dincolo de competența de a construi un discurs abstract.

Cunoașterea unui inventar de termeni (parte a culturii generale, acumulate pe durata studiilor școlare și completată ulterior + termenii domeniului profesional, specific pentru fiecare, în virtutea experienței profesionale și a CV-ului academic) asigură într-o măsură semnificativă competența lexicală a vorbitorului, care nu se împiedică la utilizarea lor și nu se întreabă în fiecare enunț ce va fi fiind *paralela, diagonala, ecuația, graficul, substantivul* etc. Grija pentru propria sănătate, starea meteo și climaterică a planetei, utilizarea tehnicii și a tehnologiilor aduce în memoria activă a vorbitorului termenii pe care îi învață „din comunitate”: categorii de medicamente, maladii, proceduri, fenomene meteo, coduri, device-uri și părți ale lor. Asistăm (în primăvara anului 2020) la o completare a vocabularului activ al vorbitorului de rând cu termeni din domeniul medicinii: *coronavirus, COVID-19, comorbidități, asimptomatic* etc., care au intrat

în circulație largă din cauza situației de pandemie și datorită interesului mass-mediei pentru subiect. Dar trebuie să recunoaștem că acești termeni nu au fost primii în lista celor din domeniul medicinii pe care i-a asimilat din mers comunitatea. Termenul își află locul potrivit în sistemul în care există deja un nucleu asimilat din școala generală (*virus, simptom* etc.) și întreținut activ pe toată durata utilizării limbii.

În unele sisteme educaționale, sunt elaborate liste de termeni pe care trebuie să-i cunoască elevul, structurați pe niveluri de școlarizare și arii curriculare sau discipline. Pentru SUA, de exemplu, lista completă include aproape 8000 de termeni, dintre care 798 sunt din domeniul *limbă și comunicare* (arta limbii engleze) și lista lor este clară, vizibilă și transparentă. Dar autorii studiului atenționează: învățarea termenilor specifici este o acțiune de maximă importanță și profesorul trebuie să se asigure că elevii vor avea suportul lexical necesar pentru a înțelege conținuturile care se predau în școală [2, pp. 1-6].

Repartizarea cantitativă a termenilor arată așa:

Aria de conținut/ aria curriculară	Nivelul 1 K2	Nivelul 2 (3-5)	Nivelul 3 (6-8)	Nivelul 4 (9-12)	Total
Matematică	80	190	201	214	685
Științe	100	166	225	282	773
Arta limbii engleze	83	245	247	223	798
Istoria					
Istoria generală	162	560	319	270	1311
Istoria SUA	0	154	123	148	425
Istoria lumii	0	245	301	297	843
Geografie	89	212	258	300	859
Socioumane	45	145	210	213	613
Economie	29	68	89	155	341
Sănătate	60	68	75	77	280
Educație fizică	57	100	50	34	241
Arte					
Arte în general	14	36	30	9	89
Dans	18	24	42	37	121
Muzică	14	83	67	32	196
Teatru	5	14	35	13	67
Arte vizuale	3	41	24	8	76
Tehnologii	23	47	56	79	205
Total	782	2398	2352	2391	7923

Într-un Appendix se fac precizările nominale. Putem anticipa indignarea comunității pedagogice în raport cu numărul de termeni pe care elevul trebuie să-i asimileze, iar la o cunoaștere mai apropiată a listei indignarea ar fi îndreptată spre termeni concreți, cu eterna culpă de a fi introduși prea devreme sau prea târziu, mai ales dacă începem a compara conținuturile și respectiv termenii din 2 sisteme diferite.

Lipsa unei asemenea liste pentru sistemul educațional din Republica Moldova este parțial atenuată de specificările din curricula la disciplinele școlare. În varianta ideală, acestea stipulează termenii pe care trebuie să-i asimileze elevul la disciplina respectivă în clasa dată și propune (se întâmplă mai rar) modalități de organizare strategică a procesului de asimilare.

Odată asimilați, termenii trebuie să se contureze într-un sistem coerent și să-și ocupe nișa în cultura generală a persoanei. „Orice comunicare umană se bazează pe o cunoaștere împărtășită a lumii. În ceea ce privește învățarea și utilizarea limbilor, cunoștințele care intră în joc nu sunt,

desigur exclusiv, cunoştinţele care au o legătură directă cu limba și cultura. Cunoştinţele academice din domeniul educaţional, ştiinţific sau tehnic, cunoştinţele academice sau empirice dintr-un domeniu profesional sunt, evident, importante pentru recepţia și înţelegerea textelor...care ţin de domeniile în cauză" [1, p. 87].

Cultura lingvistică presupune stăpânirea unui vocabular semnificativ, care să includă nu doar cuvinte uzuale ce se referă la viața cotidiană. După cum am văzut, este necesară asimilarea unui spectru larg de termeni din varii domenii și la cei *n* mii din școala generală se tot adaugă. Dar nici simpla cunoaștere și recunoaștere a termenilor nu este suficientă pentru o cultură lingvistică autentică. Cultura lingvistică presupune și înțelegerea registrului (problemă rezolvată de lexicografi prin remarci), a proceselor care generează sensurile figurate atât de reale și previzibile, precum și a originii termenului.

Asimilând în școala generală termenul *metaforă*, cu definiția de dicționar:

Figură de stil rezultată dintr-o comparație subînțeleasă prin substituirea cuvântului-obiect de comparație cu cuvântul-imagine; *p. gener.* figură de stil. – Din lat. metaphora, it. metafora, fr. métaphore, cel care are o cultură lingvistică înțelege ce este acel „prin generalizare", îi acceptă utilizarea și pentru alte figuri de stil, dacă nu e principială delimitarea, și admite atribuirea unor sensuri similare pentru alte domenii decât textul literar. De aici și metafora fonetică, și metafora grafică, și metaforele altor arte.

Un alt aspect ține de etimologia, mai bine zis, descifrarea termenului. Manualele școlare, studiile care introduc un termen nou, de regulă, au grijă să explice din ce limbă provine (sursa inepuizabilă fiind limba greacă și limba latină, suplimentată acum de câteva limbi de circulație internațională) și ce înseamnă. Informația despre metaforă, inclusă în DEX, nu relevă ceea ce ar trebui să înțeleagă un cunoscător atent al limbii: enumerarea limbilor în care termenul sună identic sau aproape identic nu e decât un argument pentru caracterul internațional al termenului. Explicarea prin limba greacă veche – μεταφορά "transfer, trecere, sens figurat", de la μετά + φορός – se completează prin sintagma *transfer de analogie* și alți termeni care conțin același element meta-: *metaforă, metonimie, metasemie, metabolism, metabolă, antimetabolă, metagraf.* Cunoașterea altor termeni cu aceeași structură – meta + alt radical descifrabil (*metataxă, metaliteratură, metacogniție, metalogism* etc.) este facilă și introducerea lor în sistem este firească. Pentru a atinge un asemenea nivel de receptare a termenilor și includerea lor organică în comunicare, aceștia trebuie să se abordeze transdisciplinar, culminând cu explicații de natură lingvistică și cu o eventuală deschidere spre seriile de termeni cu aceleași elemente de formare. Orientarea va fi dinspre domeniul științific respectiv spre subiecte de lexicologie, mai ales semantica lexicală și mijloacele de îmbogățire a vocabularului.

Strategia prin care se poate ajunge la cultura lingvistică, în aspectul stăpânirii terminologiei, se edifică pe taxonomia lui Bloom. Cele 3 faze de evoluție (alfabetizare – competență - cultură) se pliază perfect pe domeniile cognitive. Alfabetizarea vizează cunoașterea, recunoașterea, înțelegerea sensului termenilor care sunt prevăzuți pentru disciplina și compartimentul de studiu. Nu este suficient să se ofere o definiție, să se memoreze acea definiție și să se reproducă la solicitare. Este corect ca termenul să vină într-un context mai larg, cu prezentarea simbolurilor, abrevierilor pentru marcarea lui dacă acestea există și cu examinarea seriei în care se include. Astfel, studiul cazurilor gramaticale va include genericul *caz* și numele acelor cazuri pentru limba română, a simbolurilor care se utilizează (nominativ, N; genitiv, G; dativ, D; acuzativ, A; vocativ, V) – este informația pe care elevul o află prin practica rațională a limbii și trebuie să înțeleagă relația dintre termenii din serie. Este un suport necesar pentru a

continua la alt nivel studiul limbii române și a altor limbi care au sistem cazual (latină, germană, rusă etc.). În mare parte, înțelegerea ține de anumite asocieri pe care le facem între termenul științific și alte realități.

Competența lingvistică implică aplicarea, adică utilizarea termenului în varii contexte și analiza posibilităților lui de combinare cu alte elemente. Determinanții posibili, îmbinările stabile ce se creează, intersecțiile și interferențele cu alte domenii ale științei, analizate minuțios și individual, conduc spre delimitările necesare ale sensurilor acestui cuvânt și ale simbolurilor, siglelor, abrevierilor respective. Astfel, contextul medical, juridic, educațional va utiliza cuvântul *caz*, dar cu altă semantică, îmbinările de genul *studiu de caz, caz de forță majoră, caz de boală etc.* se vor distanța de termenul lingvistic, iar numele cazurilor gramaticale se vor completa, la necesitate, cu ablativul, numele cazurilor semantice, analiza prepozițiilor și specificul utilizării lor cu anumite forme ale cazurilor gramaticale sau ca suplinitori ai formei gramaticale de caz.

Cultura lingvistică impune integrarea, evaluarea, sinteza rezultată din operațiile intelectuale expuse anterior. Libertatea de a alege un anume termen din serie, de a explica lejer ce înseamnă și de unde vine, în diverse contexte de comunicare, de a-i atribui sensuri figurate inteligibile, de a-l include în îmbinări care pot deveni, cu timpul, îmbinări terminologice stabile sunt manifestări certe ale culturii lingvistice. Dar aceasta nu se poate forma în perioade scurte și trebuie să se sprijine sigur pe alfabetizare și competență.

BIBLIOGRAFIE

1. Cadrul european comun de referinţă pentru limbi: învăţare, predare, evaluare. Chişinău:F.E.P. „Tipogr. Centrală”, 2003.
2. MARZANO, ROBERT J.; PICKERING, DEBRA J. *Building Academic Vocabulary*. Teacher’s manual. USA: Alexandria, Virginia, 2005.
3. VOICULESCU, F., *Paradigma abordării prin competenţe*. Alba-Iulia, 2011.

DEONIMIZAREA CA PROCEDEU DE FORMARE A TERMENILOR

Cartaleanu Tatiana, *dr., conf. univ.,*
UPS „Ion Creangă” din Chișinău

CZU: 81’27

Abstract

The article pinpoints a number of aspects pertaining to the constitution of scientific terminology in Romanian based on proper nouns (anthroponyms and toponyms). We list the distinctive marks of proper and common nouns, as well as the changes of paradigm that occur following their transition from one class to another. Three active directions of deonimisation are analysed: conversion of a proper noun to a common one without the application of formative instruments; suffixation of the proper noun, which then becomes a common one; and creation of terminological phrases that include the targeted proper noun, where the determinate is a common noun, while the determiner is a proper one. We also discuss how students may learn and actively use such scientific terminology.

Key-words: Terminological phrases, common nouns, proper nouns, deonimisation.

Clasificarea substantivelor în comune şi proprii este destul de convenţională şi ţine de semantica lor: „în funcţie de natura obiectelor pe care le au ca termen referenţial, substantivele se grupează în diferite clase semantice relativ omogene, chiar dacă nu în mod tranşant delimitate şi delimitabile, între care intervin şi unele deosebiri de natură morfologică şi sintactică” [3, p. 39], iar gramatical, singurul indiciu cert al numelui propriu este „absenţa categoriei de determinare” [7, p. 229]. Încercările de a defini aria fiecăreia dintre aceste clase semantice se lovesc fie de imposibilitatea de a le cuprinde pe toate în câteva criterii relevante, fie de faptul că „funcţia specifică a numelor proprii: denominaţia prin identificare şi individualizare, se opune celei a numelor comune: desemnarea prin generalizare” [Idem, p. 1]. Singurul indiciu cert al